

“ONA TILI DARS MASHG’ULOTLARIDA YANGI TA’LIM TEXNOLOGIYALARINI QO’LLASH”

*Andijon viloyati Oltinko‘l tumani 28-umumta’lim maktabi ona tili va
adabiyot fani o‘qituvchilari*

Abdumannopova Iqboloy Zokirjonovna

To‘lanboyeva Gulziraxon Davronbekovna

Annotatsiya: Bugungi kunda mamlakatimizda davlat tiliga, ya’ni o‘zbek tiliga e’tibor kundan kunga ortib bormoqda. Shu bois, umumta’lim maktablarida dars beruvchi ona tili o‘qituvchilaridan ona tili fanini o‘qitishda yangicha usullar, ilg‘or pedagogik hamda innovatsion texnologiyalardan foydalanish kerakligi zamon talabiga aylanmoqda. Aynan shu maqsadni nazarda tutgan holda ushbu maqolani umumta’lim maktabi ona tili darslarida dars o‘tishning yangicha talqinlariga bag‘ishladik.

Kalit so‘zlar: Ona tili, zamonaviy metodlar, axborot texnologiyalari, innovatsion ta’lim, til, tafakkur.

O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» pedagoglar, olimlar va ta’lim-tarbiya tizimi bilan bog‘liq barcha mutaxassislar oldiga qo‘ygan ulkan va ma’suliyatli vazifalardan biri ta’lim jarayonini ilg‘or zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishdir. Shu maqsadda o‘quvchilarning tillarni o‘zlashtirishiga alohida e’tibor berilishi bejiz emas, albatta. Zero, bugungi kunda zamonaviy sharoitda muvaffaqiyatli faoliyat ko‘rsatish uchun har bir yosh bir necha tilni yaxshi o‘zlashtirgan bo‘lishi, o‘zbek (davlat) tilidan tashqari kamida ikki emas, to‘rtta jahon tillarini yaxshi bilishi talab etilmoqda. Bunga erishish uchun ta’lim mazmunini yangilash, amaldagi dastur va darsliklarni takomillashtirish va eng muhimi - barcha tarkibiy qismlari mohiyat va metodologik jihatdan mushtarak bo‘lgan yangi o‘quv majmualari yaratishga yo‘naltirilgan tadbirlar dasturi ishlab chiqilishi va amalga oshirilishi darkor. So‘nggi yillarda jahon ta’lim tizimida tilni zamon talablari asosida mustaqil o‘zlashtirish usullarini tatbiq etishga katta

e'tibor berilmoqda. Jumladan bizning respublikamizda ham har bir til va adabiyot fanini o'qituvchi mutaxassis ustoz o'z darslarini yangi pedagogik texnologiyalar asosida o'qitishga qaratmoqda. O'zbekistonning yangilangan ta'lim muassasalarida, mustaqil fikrlash, voqelikka ongli munosabatda bo'lish, daxldorlik va ijtimoiy faollik, nutq va tafakkur kabi fazilatlarni rivojlantirish, yuksak ma'naviyatli shaxsni kamol toptirish sog'lom avlodni tarbiyalashda muhim omil bo'lmoqda. boshlang'ich ta'lim tizimidan ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish zarurati natijasida. innovatsion faoliyatda ishtirok etish. Darsda axborotkommunikatsiya texnologiyalarining ahamiyati katta. Maqsadga faqat ma'lumotli o'quv jarayoni pedagogik jihatdan oldindan ishlab chiqilgan taqdirdagina erishish mumkin. Pedagogik jarayonni kompyuterlashtirishning asosiy yo'nalishlaridan biri pedagogik texnologiyalar sohasidir. Loyihaviy ta'limdan foydalanish quyidagi muammolarni hal qilish, o'qituvchi va o'quvchilarni qondirish imkonini beradi. Vaqtni tejashga qaratildi:

- ta'limning real hayotga yaqin vaziyatda olib borilishini ta'minlaydi;
- nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan baholash va o'quvchilarni faol mustaqil ta'lim jarayoniga jalb qilish imkonini beradi;
- kasbiy va asosiy ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirishni ta'minlaydi.

Loyihaviy ta'lim orqali ona tili o'qitish metodikasi modulini takomillashtirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va pedagogik texnologiyalarning o'zini alohida. O'qituvchi darsni tashkil qilganda, avvalo uni loyihalashtiradi. Bunda u o'zining barcha mahorati va ijodkorligini ishga soladi. Axborot texnologiyalari – bu odamlarning bilimni rivojlantiruvchi, texnik va ijtimoiy jarayonlarni boshqarish qobiliyatini kengaytiruvchi axborotni tashkil qilish, saqlash, qayta ishlash, izlash, uzatish va texnik vositalardir. Axborot texnologiyalari ham muayyan maqsadga erishish uchun sodir bo'ladigan jarayonlar zanjiridan iborat ijodiy faoliyat. Texnologik zanjirni tashkil etuvchi jarayonlarni tashkil etish va axborot almashish uchun kompyuterlardan foydalanish imkoni bo'lsa, har qanday texnologiya samaradorligi ortadi. Ijodiy fikrlash, ijodiy izlanish, mavjud imkoniyatlardan eng yaxshisini tanlash, ulardan to'g'ri, o'rinli va samarali foydalanish. tilimizning nutq sharoitiga mos boy imkoniyatlarini yaratish,

yoshlar ongiga milliy qadriyatlarimiz, urf-odat va an'analarimiz ruhida ko'nikma va malakalarni singdirish. Amaliy fanlar uchun amaliyot muhim rol o'ynaydi. Ona tili fani ham amaliy fanlar sirasiga kiradi. Har qanday amaliy xulosalar ishonarli bo'lishi, yuqori ilmiy darajada, ya'ni puxta va asosli bo'lishi lozim. Metodika tavsiyalarining ilmiy darajasi, nazariy tasdiqlanishi yuqori saviyada bo'lishi tekshirish metodlarining puxtaligiga ham bog'liq.

Tekshirish metodlari 2 xil:

1. Nazariy tekshirish metodlari.

2. Empirik metod (tajribaga asoslangan metod). Bu metod quyidagi maqsadlarda qo'llanadi:

a) bu metod o'qituvchilarning ish tajribasini o'rganish, yangiliklarini tanlash, umumlashtirish, baholash va ommalashtirish, o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatining darajasini aniqlash;

b) o'quvchilarni o'qitish jarayonini maqsadga muvofiq kuzatish (dars, uning biror qismini, o'quvchilarning javobi, hikoyasini, yozma ishini tekshirish), o'qituvchi va o'quvchilarning faoliyatini so'rovnoma orqali tekshirish;

Ayniqsa, umumta'lim maktablarining ona tili darslarida til ma'nolarini (leksik, grammatik, morfemik, sintaktik ma'nolarini) tushunish tamoyillarini o'qitishni yangicha talqinda tashkil etish lozim. So'zni, morfemani, so'z birikmasini, gapni tushunish borliqdagi ma'lum voqea-hodisalar o'rtasidagi bog'lanishni aniqlash demakdir. Til ma'nolarini tushunish tamoyiliga amal qilishning sharti tilning hamma tomonlarini, tilga oid barcha fanlar (grammatika, leksika, fonetika, orfografiya, uslubiyat)ni o'zaro bog'langan holda o'rgatish hisoblanadi. Masalan, morfologiyani sintaksisga tayangan holdagina o'rgatish, o'zlashtirish mumkin. Sintaksisni o'rganishda esa morfologiyaga suyaniladi, orfografiya fonetika, grammatika so'z yasalishiga suyanadi va hokazo. So'zni morfemik tahlil qilish uning ma'nosini tushunishga yordam beradi. Tilning hamma tomonlari bir-biri bilan o'zaro bog'langan bo'lib, o'qitishda buni albatta hisobga olish kerak. Darslarni yangi zamonaviy shakl va uslublarda tashkil etish, o'quvchilarni darsda boshqarish qobiliyati hozirgi kunda o'qitishning asosiy mezoni sifatida qaralmoqda. Ilg'or pedagogik texnologiya asosidagi

zamonaviy dars turlari va shakllaridan foydalanish o'quvchining ta'lim-tarbiya jarayonida tutgan o'rnini belgilash, unga yangicha yondashuv, yangicha yondashuvni ta'minlash, jarayonni mohirona va oqilona boshqarish demakdir. Ona tili darslarida o'tkaziladigan musobaqa mashg'ulotlarining maqsadi o'quvchining til sinfi bo'yicha bilimini tekshirish, muloqot jarayonida tildan foydalana olish, nutqiy ko'nikma, tez va aniq fikrlash, muammoli vaziyatlardan chiqish qobiliyatini baholashdan iborat. Musobaqa mashg'ulotlari o'quvchilarda faollik, zukkolik, zukkolik fazilatlarini rivojlantiradi, ularni mustaqil ijodiy mushohada qilishga ko'niktiradi, zarur va foydali ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Ta'limning eng samarali shakllaridan biri bo'lgan raqobatbardosh ta'lim - bu til o'rganishga jalb qilish va talabalarni jalb qilishning qiziqarli usuli. Munozara o'quvchilardan hushyor bo'lishni talab qiladi. Mustaqil va dinamik fikrlashga, tez fikrlashga, fikrning to'g'ri yoki noto'g'riligini, o'z fikrini mantiqiy va izchil isbotlay bilishga o'rgatadi. Interaktivlikni ta'minlash axborotni taqdim etishning boshqa vositalariga nisbatan raqamli multimedianing muhim yutuqlaridan biridir. Interaktivlik o'quvchining ehtiyojlariga muvofiq tegishli ma'lumotlarni taqdim etishni o'z ichiga oladi. Interaktivlik ma'lum darajada ma'lumot taqdim etilishini nazorat qilish imkonini beradi: o'quvchilar dasturda o'rnatilgan sozlamalarni individual ravishda o'zgartirishi, natijalarni o'rganishi, foydalanuvchining muayyan so'rovi bo'yicha dastur so'roviga javob berishi, taqdim etish tezligi va sonini belgilashi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ona tili fanini o'rgatuvchi mutaxassis o'qituvchi o'z darslarini yangi pedagogik texnologiyalar asosida o'qitishga katta e'tibor qaratishi lozim. Maktablarda ona tili darslarini samarali tashkil etish kelajakda tilimiz rivoji uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. K.Usmonova. *Adabiy ta'limda ilg'or pedagogik texnologiyalar*. Toshkent, 2005 y.
2. N.Sattarova. *Ona tili va adabiyot faniga ixtisoslashgan maktablarda o'quvchilarni tahlil qilishga o'rgatish usullari*. Buxoro. 2006 y.
3. www.pedagog.uz
4. www.ziyonet.uz